

Geschiedenis herhaalt zich

Mestintermediairs zijn geen saneerders

Wie de geschiedenis van het Nederlandse mestdossier in Brussel kent, weet dat je er niet op kunt vertrouwen dat het wel goed komt. Toch heeft Nederland zich bij het dossier over de fosfaatrechten opnieuw laten verrassen. Met mogelijk dramatische gevolgen voor de veehouderij, zo voorspelt Jaap Uenk, voorzitter van de sectie Meststoffendistributie. Hij vreest dat de zwartepiet onterecht weer bij de mestintermediairs terecht komt.

Om de gedachtegang van Brussel goed te kunnen inschatten, ga ik een kwart eeuw terug, naar maart 1992. Toen werd in Brussel de 'Steunregeling ten behoeve van een milieu-hygiënisch verantwoorde afzet van mestoverschotten' ingediend. Het veehouderijbedrijfsleven wilde gezamenlijk twintig mestverwerkingsfabrieken (1990-1994) realiseren om te komen tot zes miljoen ton mestverwerking. Het voorstel was om via het Landbouwschap een bestemmingsheffing mest in te voeren voor overschotbedrijven in de concentratiegebieden. Alle bedrijven die meer mest produceerden dan 125 kilogram fosfaat per hectare (!) zouden daaraan moeten meebetalen.

De besteding van de opbrengst zou gaan lopen via de Stichting Landelijke Mestbank. Deze organisatie moest op commerciële contractbasis mestfabrieken voorzien van mest en financiële steun. Op deze manier moesten de operationele en financiële risico's in de beginjaren beperkt blijven. Daarna moesten de mestfabrieken zelfstandig draaiende bedrijven zijn, die zichzelf konden redden met ophaaltarieven (ook toen al) en de verkoop van de eindproducten.

Het kan met minder fosfaat in het voer, maar dan moeten de voeradviseurs daar wel serieus werk van maken.

Besteding bestemmingsheffing

Ook toen haalde het voorstel het niet. Brussel wees het af als ongeoorloofde staatssteun. Een bestemmingsheffing opleggen was geen probleem, maar de besteding ervan wel. Brussel bood in maart 1992 in de beschikking Nederland nog wel ruimte om tot uiterlijk 1995 via deze methode mestverwerking op gang te helpen. Het Landbouwschap zag het toen echter al niet meer zitten.

Het betekende het einde van een gestuurde mestmarkt. Vanaf dat moment was de mestmarkt een vrij domein met alleen nog spelregels over een maximaal gebruik van de mest, regels voor emissiearme mestaanwending en beperking van de uitrijperiodes. Sinds die tijd worden de prijs en de stemming op de mestmarkt bepaald door het mestaanbod, de beschikbare vraag naar mest en uiteraard het weer. De destijds beoogde grootschalige mestfabrieken zijn er door onvoldoende perspectief niet meer gekomen.

De situatie van 25 jaar geleden lijkt zich nu te herhalen nu de Europese Commissie niet accepteert dat Nederland op 1 januari 2017 fosfaatrechten invoert, bedoeld om via dwingende maatregelen binnen één jaar terug te zijn op het fosfaatproductieplafond van 172,9 miljoen kilogram voor de gehele veestapel in Nederland. Dat is noodzakelijk omdat alleen met het respecteren van dit plafond de kans bestaat dat in de nieuwe onderhandelingen over het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn voor de periode 2018-2021 de derogatie kan worden veiliggesteld. De afwijzing van de regeling maakt eens te meer duidelijk dat Nederland met het mestdossier echt onder het vergrootglas ligt in Brussel.

Inkrimpen voor derogatie

Eerst de 'positieve kant', als het toch nog lukt een derogatie te krijgen. Om dat te realiseren, zal de melkveestapel in elk geval moeten inkrimpen om de productie te laten dalen met 7,2 miljoen kilogram fosfaat. Een deel kan door minder fosfaat in het voer, maar dan zullen ook de veevoederfabrieken in hun advisering daar serieus werk van moeten maken. Onvermijdelijk is echter dat het aantal melkkoeien daalt.

Wanneer de melkveehouderij dit redt, zal de mestproductie met ruim vijf miljoen ton dalen. Mest die dan niet meer op de mestmarkt komt, waardoor de druk in elk geval afneemt. Blijft in dat geval de derogatie, dan is er minder (verplichte) verwerkingscapaciteit nodig en ook de behoefte aan VVO's daalt. Het resultaat zal dan zijn dat de mestmarkt in rustiger vaarwater komt, met wellicht ook dalende prijzen.

Mestmarkt onvoorspelbaar

Hoe anders en feitelijk onvoorspelbaar wordt de mestmarkt zonder derogatie vanaf 2018. Allereerst omdat het uitstel van fosfaatrechten de veehouderij het komend jaar vrij spel geeft. De vraag is of we anticiperend gedrag krijgen, waarbij veehouders toch nog een jaar gas geven en nog meer melk en vooral mest gaan produceren. Dan is het dweilen met de kraan open. Tenzij de overheid of de zuivelindustrie ingrijpt. Natuurlijk is het onzeker wat de melkveeouders zullen doen, maar ik acht de kans groot dat we het plafond komend jaar weer gaan overschrijden. Grote kans dat het gevolg is dat Nederland daardoor de derogatie geheel of gedeeltelijk verliest. Hoewel effecten moeilijk zijn te voorspellen, durf ik wel een scenario te schetsen. Verliest Nederland de derogatie geheel, dan verdwijnt op de huidige derogatiebedrijven mestafzetruimte voor zo'n 56 miljoen kilogram stikstof. Bij gemid-

deld vier kilogram stikstof per ton is dit ruim veertien miljoen ton rundveedrijfmest. Mest die er extra bij komt op de mestmarkt. Een enorme hoeveelheid voor wie bedenkt dat in 2014 nog 8,2 miljoen ton rundveemest van de bedrijven is afgevoerd. Zelfs bij een gelijkblijvende veestapel neemt het bedrijfsoverschot aan rundveemest dus zeer sterk toe. Terwijl iedereen weet dat afgelopen jaar en ook dit jaar het aantal koeien nog flink is gestegen.

Mocht de derogatie verdwijnen, dan zal ook de huidige regeling met VVO's drastisch moeten worden aangepast. Met het vervallen van de derogatie zal namelijk veel extra mest op de markt komen, terwijl het fosfaatoverschot op de melkveebedrijven niet groter wordt. De derogatie zorgt namelijk alleen voor extra stikstof die van het bedrijf moet. Het gevolg is nog meer mest op de markt, die de varkensmest verder verdringt. De melkveehouders zullen echter geen extra VVO's hoeven te kopen, omdat deze zijn gebaseerd op het huidige stelsel van verplichte mestverwerking op basis van fosfaat. Dit stelsel werkt echter alleen als er vraag naar is. Verdwijnt die, omdat de mest toch van het bedrijf gaat, dan verdwijnt de mogelijkheid voor varkens- en pluimveehouders om hiermee de mestverwerking te bekostigen. Het gevolg zal zijn nog hogere kosten, want ook nu al bepalen deze bijdragen de mestverwerking.

Meer verre markten

De extra mest zal dus moeten worden afgezet op verre markten, want in Nederland is de afzetruimte feitelijk nihil. Het betekent dat er extra verwerkingscapaciteit moet komen om deze mest geschikt te maken voor export. Het is echter een utopie om te denken dat dit in 2018 kan zijn gerealiseerd. De varkenshouders zullen daarom de grote verliezers zijn als de derogatie wegvalt. De rundveemest zal de varkensmest verder verdringen van de binnenlandse mestmarkt. Het gevolg is onplaatsbare varkensmest en ongetwijfeld nog verder oplopende kosten door het grotere aanbod.

Natuurlijk zijn er technische oplossingen mogelijk om mest te krijgen met minder stikstof. Denk aan het beluchten of strippen van ruwe drijfmest of van de dunne fractie na mest-

scheiding. Door het laten dalen van het stikstofniveau in de mest kan wellicht de hoeveelheid rundveemest die op eigen bedrijf kan worden aangewend gelijk blijven. Het voorkomt dat de mestafvoerkosten als gevolg van deze mestbewerking - op bedrijfsniveau - verder stijgen. Daar tegenover staan dan wel extra bewerkingskosten en ook nog kosten voor extra kunstmeststikstof om op niveau te blijven bemesten. Werkelijk een krankzinnige situatie, maar waarschijnlijk de enige oplossing voor veehouders om via bewerking de mestkosten te minimaliseren. Nu al is echter te voorspellen dat het op korte termijn niet zal lukken om op zo'n grote schaal 'stikstofarme mest' te produceren.

Gelukkig heeft de praktijk wel bewezen dat vooral intermediairs er sinds de invoering van de verplichte mestverwerking in 2014 in slagen om voldoende verwerkingscapaciteit te realiseren, ook al is die gebaseerd op fosfaat. De sterk groeiende export van fosfaatrijke mest vanaf 2014 is hiervan het voorbeeld.

De kans is groot dat Nederland dit en volgend jaar het fosfaatplafond weer overschrijdt.

Vrij verhandelbaar

In dit verband kan wellicht de in voorbereiding zijnde nieuwe EU Meststoffenverordening (circulaire economie) over een paar jaar mogelijk perspectief bieden. Nieuwe meststoffen uit dierlijke mest of digestaat met een CE-label worden dan vrij verhandelbaar binnen de EU en kunnen eindelijk het juk van het etiket 'dierlijke mest' afwerpen. Het is een route die ook wordt geschetst in het recent verschenen SER-rapport 'Versnelling duurzame veehouderij'. Ook daarin wordt gesproken over mest als grondstof voor nieuwe producten. Alleen de gekozen route met een verplicht systeem van afzet van overschotmest, zoals Nijpels voorstelt, via één centraal orgaan is opmerkelijk. Zo'n 25 jaar geleden was deze 'huisvuilvariant' als oplossing voor het mestoverschot het

De mestintermediairs zorgen er nog steeds voor dat alle mest wordt geplaatst, maar dat moet tegen hoge kosten.

Jaap Uenk vindt de hoge kosten voor mestafzet te wijten aan beleidsmakers die telkens met andere oplossingen komen voor het mestprobleem en de melkveehouderij die groeit zonder zorg voor mestafzetruimte.

schrikbeeld van de veehouderij. Vreemd dat een dergelijke maatregel nu noodzakelijk wordt geacht, want gezien de huidige kosten voor mestafzet is er een forse bijdrage van mestleveranciers voor potentiële mestverwerkers. De bijdrage zou dus geen belemmering meer hoeven te zijn voor mestverwerkers.

Ondanks die hoge kosten voor het ophalen van de mest herhaalt zich nu echter de geschiedenis en is er nu kennelijk wel een breed draagvlak in de veehouderij en de agribusiness voor dit model. Zij presenteren hun advies als een wenkend perspectief en een grote sprong voorwaarts. Een oplossing voor de grote onzekerheid die vandaag speelt bij veehouders en op de mestmarkt is het echter zeker niet. Sterker, het remt initiatiefnemers die nu bezig willen met mestverwerking. Zij passen niet in het geschetste toekomstbeeld en moeten dus maar afwachten hoe en tegen welke voorwaarden ze straks mest krijgen. Terwijl ze nu zekerheid willen.

Met de huidige prijzen voor het ophalen van mest zou verwerken geen probleem moeten zijn. Dat er geen initiatieven zijn is een signaal.

Grote sanering

Door de grote druk op de mestmarkt is de 'survival of the fittest' in de veehouderij allang begonnen, met als resultaat een grote sanering. Ongewild en onterecht spelen de mestintermediairs, die de mest ophalen, daarbij een rol, want zij doen niet anders als het zoeken naar plaatsingsruimte voor Nederlandse mest. Het grote aanbod en de voorwaarden die afnemers stellen, bepalen de prijs. Nu veehouders die ongelimiteerd meer mest produceren en beleidsmakers die de markt op zijn kop willen zetten de onzekerheid laten toemen, dreigen intermediairs en andere initiatiefnemers een pas op de plaats te maken. De gevolgen zijn minder investeringen in verwerking en een nog grotere druk op de markt. Het resultaat laat zich raden: nog meer stijgende afzetkosten. Ik pas er echter voor om me dat als vertegenwoordiger van de intermediairs in mijn schoenen te laten schuiven. De sanering van de veehouderij is niet het gevolg van kosten die zij doorberekenen. Het zijn de beleidsmakers en de veehouders zelf die het probleem veroorzaken. Zij zullen dan ook de zwartepiet toegeschoven moeten krijgen.

TEKST: **Jaap Uenk**

FOTO: **CUMELA Communicatie**

Jaap Uenk is voorzitter van de sectie meststoffendistributie van CUMELA Nederland